

PAVLOVA PREKMURSKA SLOVNICA (VEND NYELVTAN, 1942)
V SODOBNI KNJIŽNI SLOVENŠČINI

Avgust Pavel, 2013: *Prekmurska slovenska slovnica. Vend nyelvtan*.
Prevedla Marija Bajzek Lukač. Uredil Marko Jesenšek.
Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti,
Filozofska fakulteta (Zora 100). 474 str.

Augustu Pavlu, prvemu prekmurskemu znanstveniku in uglednemu jezikoslovcu, je bila doslej že večkrat posvečena pozornost na slovenskih znanstvenih simpozijih in v monografskih publikacijah,¹ posebna čast pa mu je bila izkazana novembra 2013 z izidom prevoda njegove prekmurske rokopisne slovnice (1942) v sodobno knjižno slovenščino. Delo, ki je bilo doslej – predvsem zaradi madžarskega jezika in madžarskega (prekmurskega) črkopisa,² v katerem je napisano – v slovenskem prostoru premalo znano in upoštevano, je pomembna obogatitev seznama vseh slovníc slovenskega jezika. Objava je izjemno zanimiva zlasti za raziskovalce jezikovnozgodovinskih vprašanj in za dialektologe, ki se še posebej zavedajo dragocenosti ohranjenega gradiva, in vabi k odkrivanju ter interpretaciji doslej premalo upoštevanih ali morda spregledanih prekmurskih jezikovnih zakonitosti. Pri obravnavi (knjižne) prekmurščine kot tudi nekaterih širših slovenističnih jezikoslovnih tem tako v prihodnje ne bomo mogli mimo tega najnovejšega slovničnega prevoda, ki je izšel pri Mednarodni založbi Oddelka za slovanske jezike in književnosti na Filozofski fakulteti v Mariboru kot stoti izvod v Mednarodni knjižni zbirki Zora.³

Avtor slovnice Avgust Pavel⁴ se je rodil leta 1886 na Cankovi in umrl leta 1946 v Sombotelu. Že kot triindvajsetletni jezikoslovno nadarjeni mladenič je v madžarščini objavil zrelo in resno delo, in sicer glasoslovje svojega rojstnega kraja (*A vashidegkuti szlovén nyelvjárás hangtana – Glasoslovje slovenskega narečja v Cankovi*, 1909). Med najpomembnejšimi objavami je treba omeniti tudi razpravo *A legűjabb vend irodalom nyelve (Jezik najnovejšega prekmurskega slovstva*, 1916), sledilo pa je njegovo tretje pomembnejše delo, danes izgubljena rokopisna primerjalna slovnica, na podlagi katere je leta 1942 po naročilu napisal prekmursko slovnico,⁵ ki prav tako

¹ Nazadnje leta 2011 ob 65. obletnici smrti in 125. obletnici rojstva, ko je bilo razglašeno tudi Pavlovo leto. Prim. jubilejni zbornik *Az igaz tanár üzenete: Pável Ágoston születésének 125. évfordulója tiszteletére: s tisztelettel az igaz tanár rojstvához Augusztus Pávalnak*. Ur. Gadány Károly, Marko Jesenšek. (Bibliotheca Slavica Savariensis, tom. 12.) Szombathely. Kot rezultat mednarodnega znanstvenega simpozija, ki je v čast Avgustu Pavlu leta 2002 potekal na Univerzi v Mariboru, je bil objavljen zbornik z naslovom *Avgust Pavel* (2003). Več o drugih zbornikih v JESENŠEK 2013a: 439.

² Zgodovinski razvoj prekmurskega črkopisa je pregledno prikazan v Dudás 2012.

³ Predstavitev knjige so potekale v Mariboru na Filozofski fakulteti (5. 12. 2013), v Sombotelu ob stoti obletnici Pavlovega doktorata (13. 12. 2013), na Cankovi (14. 3. 2014) in v Gradcu (20. 3. 2014).

⁴ Raziskovalci Pavla označujejo kot jezikoslovca, literarnega zgodovinarja, etnologa, pesnika, pisatelja, urednika, muzeologa, gimnazijskega profesorja in kulturnega posrednika med Madžari ter Slovenci (prim. *Avgust Pavel*, 2003).

⁵ Pavel v *Predgovoru* piše: »Napisati sem želel obsežno primerjalno slovnico za strokovnjake in predstaviti značilnosti vseh prekmurskih narečij. Gradivo sem zbral in uredil do konca leta 1916, vendar slovnica takrat ni mogla iziti zaradi neugodnih razmer in okoliščin. Obsežen rokopis sem spravil in tako je skoraj trideset let čakal na objavo, dokler ga nisem uporabil pri pisanju Prekmurske slovenske slovnice, ki sem jo na željo naročnika prilagodil šolskim in praktičnim potrebam« (str. 15).

vsebuje kontrastivne elemente (prim. BAJZEK LUKAČ 2013: 389). Slovnica je nastajala v izrazito neugodnih okoliščinah, ki jih nekateri zaradi nezadostnega poznavanja niso ustrezno interpretirali, na novo pa so jih osvetlili raziskovalci Pavlovega jezikoslovnega dela, npr. Vilko NOVAK (1970: 305–07), Marija BAJZEK LUKAČ (1999; 2013: 381–87) in Marko JESENŠEK (2013a: 450–51). Za razumevanje je bistveno spoznanje, da slovnica, ki je bila sicer že v času nastanka prepoznana kot »odlično znanstveno delo« (NOVAK 1970: 314), »ni ugodila željam, da bi z njo lahko potrdili vendsko teorijo o posebnem prekmurskem jeziku na Madžarskem, zato je pomadžarjeno Prosvečno društvo za Prekmurje ni priporočilo za natis« (JESENŠEK 2013a: 449).

Prekmurska slovenska slovnica (2013) v marsičem presega prevodne okvire. Posebno vrednost ji daje osnovna zasnova, po kateri je na levi strani objavljen tipkopis Pavlove slovnice,⁶ iz katerega je (ob primerjavi z avtorjevim rokopisom) kritično izhajala tudi prevajalka Marija Bajzek Lukač, na desni strani pa je prevod, ki ne samo vsebinsko, temveč tudi oblikovno (skica, prikaz v stolpcih, tabelah ipd.) sledi izvirnemu besedilu. Gre torej za neposredno sopostavljanje prekmurske slovnice v madžarščini (s prekmurskim ponazarjalnim gradivom v prekmurskem črkopisu) na eni strani s prevodom teoretičnega dela v sodobno knjižno slovenščino in z ohranjenim prekmurskim gradivom v prekmurskem črkopisu (z dodanim prevodom v sodobno knjižno slovenščino) na drugi strani. Prav zaradi črkopisa mora biti uporabnik prevoda posebej pozoren pri branju, prečkovanju in interpretaciji prekmurskega gradiva (npr. *skolnik* in *škônik* > *skolnik* in *škounik* 'učitelj'; *dête* > *dêjte* 'otrok', str. 6 (29)). Za boljše razumevanje slovnice, okoliščin njenega nastanka in prevajanja, usode rokopisa, pomena slovnice in razvoja prekmurskega (knjižnega) jezika v Dodatku (str. 379–471) sledi pet prispevkov raziskovalcev in poznavalcev Pavlovega dela (Marije Bajzek Lukač, Judit Pável, Marca L. Greenberga, Martine Orožen in Marka Jesenška), na koncu pa najdemo še Urednikova pojasnila (str. 473–74). Posebnega pomena je tudi na začetku knjige dodano kazalo (Vsebina), ki v prvem delu (Prekmurska slovenska slovnica) pregledno prikazuje vsebinsko slovnico zasnovo – ta namreč že na prvi pogled razkriva tudi avtorjeve vzore pri osrednjeslovenskih slovničarjih, ki sta jih nakazala in natančneje predstavila Marija BAJZEK LUKAČ (1999: 188; 2013: 389–90) in Marko JESENŠEK (2013: 153).⁷

Pavlova slovnica, ki v tipkopisu obsega 178 strani (z označenimi 455 paragrafi), je bila torej skladna s tedanjo slovensko slovničarsko tradicijo.⁸ Predgovoru in uvodnemu poglavju z naslovom Narod in jezik, Narečja, v katerem najdemo tudi nekatere etnološke podatke,⁹ sledijo štiri obsežnejša poglavja. Avtor je ozko slovnični del začel s prikazom prekmurskega glasoslovja, pri tem pa se je lahko delno opiral tudi na svoje prvo znanstveno delo. To poglavje je razdelil na šest podpoglavij, in sicer na prikaz samoglasnikov (in njihovih premen), soglasnikov (s premenami), zloga in deljenja besed, naglasa, ločil in kratic. Osnovno glasoslovno področje je torej spretno

⁶ Tabele na straneh 57 v tipkopisu (oz. 130 v prevodu), 118 (254) in 119 (256) so v rokopisu. Iz tipkopisa so razvidni tudi popravki, podčrtave in rokopisni vstavki (npr. stran 6 (28)).

⁷ Oba sta izpostavila Pavlovo zgledovanje pri osrednjeslovenskih slovničarjih na terminološki ravni in pri navajanju ponazarjalnih zgledov.

⁸ Prevajalka ob tem opozarja, da je avtor uporabljal tudi madžarske slovnice, saj se na številnih mestih sklicuje tudi na madžarščino (BAJZEK LUKAČ 3012: 389).

⁹ Npr. pri opisu narečij: »Ljudje, ki tu živijo, so bolj dinamični, umirjeni in bolj krotki kot prebivalci goratih območij« (str. (2) 19).

obogatil s pravopisno problematiko. Drugo, najboljše poglavje predstavlja prekmursko oblikoslovje, znotraj katerega ob uvodni opredelitvi besednih vrst in stavčnih členov sledijo pregibne (samostalnik, pridevnik, zaimek, števniki, glagoli) in nepregibne besedne vrste (prislov, predlog, veznik, medmet). Poglavje o besedoslovju uvodoma predstavlja besedotvorno problematiko (izpeljavo, podvojitve in sestavo), temu pa sledi pomenoslovje, v katerem avtor opozori na prvotni in preneseni pomen besed, na sopomenke, enakozvočnice, posnemovanje oz. onomatopejo, spremembo pomena, besedni zaklad in prevzete besede. Zadnje poglavje (Sztávkoszólóvje), ki je že bilo predmet natančnejše analize (prim. Jesenšek 2013), je vezano na skladnjo v prekmurščini. Obravnavi prostega stavka sledi prikaz priredno in podredno zloženih stavkov, pod podpoglavjem Združevanje stavkov pa je opozorjeno na vrinjeni in veliki stavek, navedek ter besedni red.¹⁰

Ob koncu je treba omeniti še imena vseh, ki so si vztrajno in neutrudno prizadevali za izid prevoda, ki je kot resno zasnovan projekt zahteval številna usklajevanja in neizmerno voljo do dela, kar je mogoče razbrati iz besedil v Dodatku. To so **Judit Pável**¹¹ kot dedinja avtorskih pravic, ki je z odobravanjem omogočila nastanek tega dela, **Marija Kozar Mukič**, ki je od vsega začetka pomagala pri uresničevanju projekta, **Marija Bajzek Lukač** kot prevajalka, ki je opravila neprecenljivo delo, brez katerega danes ne bi bilo objave, in ki je spretno ter s tehtnimi premisleki razreševala prevajalske zagate, **Marko Jesenšek** kot urednik, sicer pa pobudnik in gonilna sila projekta, ki je znal uspešno krmariti v nenaklonjenem času,¹² ter **Marc L. Greenberg**, ki je na osnovi temeljitega študija in znanstvenega raziskovanja prekmurščine že pripravil tudi angleški prevod slovnice ter s tem dejanjem poskrbel za novo odlično promocijsko izhodišče. Prav na podlagi slednjega lahko upravičeno pričakujemo, da bomo o Prekmurcu Avgustu Pavlu, ki je svoja dela pisal »*s srcem in dušo*« (PAVEL 2013: 396), in njegovi slovnici v prihodnje govorili oz. slišali ne zgolj v slovensko-madžarskem, temveč tudi v širšem mednarodnem prostoru.

Natalija Ulčnik

Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru

¹⁰ Zgradbo celotne slovnice je natančneje predstavila Marija Bajzek Lukač (1999).

¹¹ V zasebnih pismih se podpisuje tudi kot Judita Pavel (prim. JESENŠEK 2013a: 464).

¹² To (ne)posredno razkriva objavljena korespondenca (prim. Jesenšek 2013a).

VIRI IN LITERATURA

- Av gust Pavel*. Ur. Z. Zorko, M. Pauko. Maribor: Slavistično društvo, 2003 (Zora 23).
- Marija BAJZEK LUKAČ, 1999: Pavlova Prekmurska slovnica (Vend nyelvtan). *Murkov zbornik*. Maribor: Slavistično društvo. 175–90.
- , 2013: Od rokopisa do prevoda in objave Pavlove slovnice. *Prekmurska slovenska slovnica. Vend nyelvtan*. Prevedla Marija Bajzek Lukač. Ur. M. Jesenšek. Maribor: FF (Zora 100). 379–94.
- Előd DUDÁS, 2012: Primerjalni zgodovinski razvoj prekmurskega črkopisa. *Jeziko-slovni zapiski 18*. Ljubljana. 149–65.
- Marko JESENŠEK, 2013: Skladnja v Pavlovi Prekmurski slovnici. *Poglavja iz zgodovine prekmurskega knjižnega jezika*. Maribor: FF (Zora 90). 153–59.
- , 2013a: Pomen Pavlove slovnice za razvoj prekmurskega knjižnega jezika. *Prekmurska slovenska slovnica: Vend nyelvtan*. Prev. Marija Bajzek Lukač. Ur. M. Jesenšek. Maribor: FF (Zora 100). 429–71.
- Vilko NOVAK, 1970: Življenje in delo Avgusta Pavla. *Razprave, Dissertationes VII*. SAZU. Razred za filološke in literarne vede. Ljubljana. 295–341.
- Judit PAVEL, 2013: *Prekmurska slovenska slovnica: Vend nyelvtan*. Prev. Marija Bajzek Lukač. Ur. M. Jesenšek. Maribor: FF (Zora 100). 395–99.